

Καλλίμαχος, *Εἰς Δήμητρα* (Λεξιλόγιο)

Του Μάριου Βάλβη-Γερογιάννη,
Δρος του Τμήματος Φιλολογίας
του Πανεπιστημίου Πατρών

ἐπιφθέγγομαι = ψάλλω επωδὸ ὡς συνοδευτικὴ μιᾶς ἐνέργειας ἢ πράξης
πολυμέδιμνος, ὄν = αὐτὸς ποὺ χορηγεῖ πολλοὺς μέδιμνους (δηλ. σιτηρὰ, ἀφοῦ ὁ μέδιμνος ἦταν αττικὴ μονάδα μέτρησης τῶν σιτηρῶν)
θασεῖσθε < θεάομαι
τέγος, εὖρος, τὸ = στέγη, οροφὴ
ἀυγάζομαι (ομηρ. ἀπαξ) = διακρίνω, βλέπω
καταχεύομαι = καταχέω = ἀφήνω νὰ πέσει
ὄκ(α) = ὅτε
ἀυαλέος, α, ὄν = ξηρὸς, κατάξηρος
ἄπαστος, ὄν = αὐτὸς ποὺ νηστεύει
Ἔσπερος, ὁ = ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ποὺ ἀνατέλλει μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου
σκέπτομαι = παρατηρῶ προσεκτικὰ
πανίκα (δωρ.) = πότε;
νέομαι = πηγαίνω ἢ ἔρχομαι
μῶνος = μόνος
ἀρπάγμιος, ἦ, ὄν = αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀρπαγεῖ, κλαπεῖ
ἄπυστος (< πυνθάνομαι), ὄν = αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο τίποτα δὲν ἔχει ἀκουσθεῖ ἢ ποὺ κανένας δὲν γνωρίζει κάτι γι' αὐτὸν
μετέστιχεν (ΑΟΡ Β') < μεταστειχῶ = πορεύομαι ἀναζητώντας κτ.
φέρεν = φέρειν
ἔστ(ε) ἐπὶ = μέχρι
δυθμᾶς (δωρ.) < δυσμή, ἦ = δύση τοῦ ἡλίου
τὼς = τοὺς
ὄπα = ὅπη = ὅπου
ἔδω = τρώω
λοέσσα = ἐλούσω (β' ἐν. οριστ. μέσου ΑΟΡ)
ἀργυροδίνας (δωρ.), ὁ = (γιὰ ποταμούς) ποὺ ἔχει ἀσημένιες δίνες
ἐπέρασας < περάω

Καλλίχορος, ὄ = ιερή πηγή κοντά στην Ελευσίνα
χαμάδις (επίρρ.) = χαμᾶδε = πάνω στο έδαφος
φρητι = φρέατι < φρέαρ, ατος, τὸ = πηγή, δεξαμενή, πηγάδι
αὐσταλέος = αὐαλέος
Δηοῖ < Δηώ, ἦ = Δημήτηρ
ἐαδότα < ἀνδάνω
τέθμιον, τὸ = τεθμός = θεσμός, ὄ = νόμος, διάταξη, ὅ,τι έχει τεθεί και ορισθεί παλαιόθεν
καλάμη, ἦ = το στέλεχος των δημητριακῶν, ἄχυρο
δράγμα (< δράσσομαι), ατος, τὸ = δεμάτι, «χούφτα»
πράτα = πρώτη
ἐν...ῆκε = ἐνῆκε (με τμήση) < ἐνίημι = τοποθετώ, βάζω
πατήσαι = απαρ. του αποτελέσματος
ὑπερβασία, ἦ = ἀδίκημα, παράπτωμα
ἀλέομαι + αιτ. = αποφεύγω
Δώτιον, τὸ = πεδιάδα της Θεσσαλίας· τοπωνύμιο το οποίο προτιμούσαν οι
αλεξανδρινοί ποιητές
ἱρὸν = ἱερὸν
ναίω = κατοικῶ
τίν...αὐτᾶ = σεαυτῆ (τίν = σοι)
ἀμφιλαφής, ἐς = που εξαπλώνεται προς ὅλες τις μεριές, πυκνός, κατάφυτος
διά...ῆνθεν = διῆλθεν (με τμήση)
οἰστός, ὄ = βέλος
πίτυς, υος, ἦ = πεύκο
ὄ(γ)χνη, ἦ = ἄγρια αχλαδιά
ἠλέκτρινος, η, ον = αυτός που λάμπει σαν το ἠλεκτρο (κοινή ονομασία [α] για το
κεχριμπάρι, [β] για ένα κράμα χρυσού και αργύρου), που στραφταλίζει ἢ εἶναι διαυγής
ἀμάρρα (ομηρ. ἀπαξ), ἦ = κανάλι, αυλάκι
ἀναθύω = αναβλύζω
ἐπιμαίνομαι + δοτ. = τρελαίνομαι για κτ.
Τριόπας, ὄ = γιος του Ποσειδῶνα και πατέρας του Ερυσίχθονα
ἄχθομαι + δοτ. = θυμώνω με κπ., αγανακτώ, οργίζομαι
δεξιός...δαίμων = μέσω της φράσης ἴσως ανακαλείται εμμέσως ο Αγαθός Δαίμονας,
θεότητα στην οποία συνήθιζαν να προσφέρουν σπονδές· αργότερα, στον Αγαθό
Δαίμονα αφιέρωναν σπίτια και μικρούς ναούς· στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο τιμήθηκε

ιδιαίτερα ως προστάτης των οικιών· σύμβολό του ήταν το φίδι, όπως και άλλων προστατευτικών θεοτήτων

τουτάκις = τότε

ἀ χείρων Ἐρυσίχθονος ἄψατο βωλὰ [= βουλή] = ένα άσχημο σχέδιο κυρίευσε τον Ερυσίχθονα

σεύομαι = ορμώ

άνδρογίγας, αντος, ό (άπαξ λεγόμενον) = γιγάντιος και χειροδύναμος άνδρας

άρκίος = άρκίους < άρκιος, α, ον + απαρ. = ικανός να κάνω κτ.

άμφοτερον = ενικός ουδ. γέν. που έχει επιρ. χρήση, «και με τα δύο»

άξίνη, ή = τσεκούρι

άναιδής, ές = αναίσχυντος, απερίσκεπτος

έδραμον (ΑΟΡ Β΄) < τρέχω

ής = ήν

αΐγειρος, ή = μαύρη λεύκα

κυρέω ή κύρω + δοτ. = φθάνω σε ή μέχρι

τῷ έπι = αναστροφή (εξ ου και ο αναβιβασμός του τόνου στην πρόθ.)

ένδιον, τὸ = μεσημέρι

έψιάομαι = διασκεδάζω

ἄ = ή = αύτη

ιάχω = κραυγάζω

χώομαι = θυμώνω

άράτειρα (δωρ.), ή < άρητήρ, ήρος, ό = ιερέας

έστασαν = έστησαν < ίστημι = ορίζω

έείσατο < είδομαι = φαίνομαι, γίνομαι όμοιος

γέντο = έλαβε

μάκων (δωρ.), ωνος, ή = παπαρούνα

κατωμάδιος, ον = αυτός μεταφέρεται ή φοριέται στον ώμο

κλαῖδα = κλειδα < κλείς, κλειδός, ή = κλειδί του ναού

φᾶ = έφη

παραψύχω = καταπραΰνω, παρηγορώ

φώς, φωτός, ό = άνδρας, θνητός

άνήμι = αφιερώνω

έλινύω = σταματώ

πολύθεστος, ον = πολυγαπημένος

χαλέπτομαι = αγανακτώ
έκκεραΐζω = λεηλατώ, καταστρέφω
ύποβλέπω = κοιτάζω με καχυποχία ή οργή, λοξοκοιτάζω
ᾠρεσιν ἐν Τιμαρίοισιν = πρόκειται για το βουνό Τιμάρος ή Τόμαρος που βρίσκεται στην Ἡπειρο, κοντά στη Δωδώνη
ᾠμοτόκος, ον = (για λέαινα) που έχει μόλις γεννήσει
φαντὶ = φασὶ
πέλω = εἶμαι, υπάρχω
χάζομαι = αποχωρῶ, υποχωρῶ, αποσύρομαι
πάζω (δωρ. ΜΕΛ) < πήγνυμι = μπήγω, καρφώνω
δαίς, δαιτός, ἦ = γεύμα, φαγοπότι, συμπόσιο, ευωχία
θυμαρῆς (< θυμὸς + ἀραρίσκω), ἐς = αὐτός που ταιριάζει στην καρδιά, ευχάριστος, απολαυστικός
Νέμεσις, εως, ἦ = κόρη της Νύκτας που τιμωρούσε τους θνητούς για την ασέβειά τους
κοτέομαι = εξοργίζομαι με κτ.
θεὺς = θεὸς
ἴθματα (ομηρ. ἀπαξ), τὰ = πόδια
χέρσος, ἦ = ξηρά
ἡμιθνής, ἦτος, ὄ, ἦ = ἡμιθανής
ἐξαπίνας (δωρ.) = ηπιότερος τύπος του ἐξαίφνης
ἀπορούω = φεύγω βιαστικά εγκαταλείποντας κτ. πίσω, «γίνομαι καπνός»
ἄλλως = ἄλλους
δεσποτικός, ἦ, ὄν = τυραννικός
ὑπὸ + αιτ. = δηλώνει υποταγή ή εξάρτηση
βαρύς, εἶα, ὕ = (εδώ) αυταρχικός
ἀπαμείβομαι = απαντῶ
ναὶ ναί...κύν κύν = οι χαρακτηριστικές επαναλήψεις δηλώνουν την οργή της θεάς
τεύχω = φτιάχνω, κτίζω, ετοιμάζω, κατασκευάζω
δῶμα, ατος, τὸ = οἶκημα
θαμινός, ἦ, ὄν = συχνός
εἰλαπίνη, ἦ = συμπόσιο ή μεγάλο γεύμα που πραγματοποιείται από έναν οικοδεσπότη
τεύχω = (εδώ) προξενώ, επιφέρω
χαλεπός, ἦ, ὄν = βαρύς, επώδυνος
αἶθων, ωνος, ὄ, ἦ = φλογερός

κρατερός (επικ. αντί του καρτερός), ά, όν = (για πάθη κ.τ.ό.) σφοδρός
στρεύγομαι = εξαντλούμαι, ταλαιπωρούμαι
πάσαιτο < πατέομαι = τρώω
ΐμερος, ό = έντονη επιθυμία, λαχτάρα
εΐκατι = εΐκοσι
πένομαι = (μτβ.) δουλεύω, προετοιμάζω
άφύσσω = αντλώ υγρά, ιδίως από ένα μεγαλύτερο αγγείο με τη βοήθεια ενός μικρότερου
Διώνυσος (η γραφή Διώνυσον στον επόμενο στίχο για μετρικούς λόγους) = ο Διώνυσος εμφανίζεται εδώ με την ιδιότητά του ως θεού του κρασιού και γενικότερα της πόσεως
Έρανος, ό = γεύμα, δείπνο στο οποίο ο καθένας συνεισέφερε το μερίδιό του
συνδείπνιον, τὸ = κοινό γεύμα, συμπόσιο
αΐδομαι = αιδέομαι = ντρέπομαι
προχάνα (δωρ.), ή = πρόφαση
Ίτωνιάς, άδος, ή < Ίτων = πόλη της Φθίας
άεθλα = άθλα, τὰ = αγώνες
Όρμενίδαι < Όρμένιον = πόλη της Μαγνησίας, κοντά στο Πήλιο
άπ'...άρνήσατο = τμήση
ών = οΐν
Κραννών, ωνος, ή = πόλη της Θεσσαλίας
χθιζός, ή, όν = χθесινός
τέλθος, εος, τὸ = χρέος, οφειλή
άρτύω = κανονίζω, ετοιμάζω
κυκλήσκοισα (ποιητ.) = καλοὔσα
έλαύνω = πλήττω, πληγώνω
φάος, φάεος, τὸ = ημέρα
δαινύω = δαίνυμι = παρέχω γεύμα ή συμπόσιο
Όθρυς, υος, ή = μεγάλη οροσειρά μεταξύ Φθίας και Θεσσαλίας
άμιθρέω = μετρώ
ένδόμυχος, ον = αυτός που βρίσκεται στο εσώτατο μέρος της οικίας
πανάμερος (δωρ.), ον = αυτός που κάνει κτ. κατά τη διάρκεια όλης της ημέρας
ειλαπιναστάς = συνδαιτυμόνας (εδώ με ειρων. σημασία)
κακά = κακή
έξάλλομαι = πρήζομαι (ή χοροπηδώ)

ἀλεμάτως (ἐπίρρ.· δωρ.) = μάταια
ἀχάριστα = χωρίς να προσφέρουν ευχαρίστηση
καταρρέω = ρέω προς τα κάτω
εἶδαρ, ατος, τὸ = τροφή
Μίμας, αντος, ὁ = ονομασία δύο διαφορετικών βουνών, εκ των οποίων το ένα βρίσκεται στην Ιωνία και το άλλο στη Θεσσαλία
πλαγγών, ὄνος, ὁ = μικρό κέρνιο ομοίωμα
μέστ(α) = μέχρι
ρίνος τε καὶ ὀστέα = «πετσὶ και κόκαλο»
χὼ μαστὸς τὸν ἔπωνε = αναφέρεται στην τροφὸ του Ερυσίχθονα
πώνω (αιολ.) = πίνω
ἐπί...ἔβαλλε = τμήση
αἰώ = ακούω
καλιστρέω = καλέω
ψευδοπάτωρ, ορος, ὁ (ἀπαξ λεγόμενον) = πατέρας ο οποίος συμπεριφέρεται κατά τρόπο ἀνάρμοστο για ἕναν πατέρα
ἴδε = ἰδὲ
Κανάκη, ἡ = μητέρα του Τριόπα
γένος, εος, τὸ = ἀπόγονος, τέκνο
αἶθε = εἶθε + οριστ. ΑΟΡ = εκφράζει το ἀνέφικτο μιας ευχῆς
κτερεῖζω = ενταφιάζω με τις πρέπουσες τιμές
βούβρωστις, εως, ἡ = μεγάλη πείνα, βουλμία
ἡὲ = ἦ
ἀφίστημι = απομακρύνω
ἀμαὶ = ἡμέτεραι
ἀπειρήκαντι = ἀπειρήκασι < ἀπαγορεύω = αρνούμαι (να συνεχίσω να κάνω κτ.),
ἐξαντλούμαι
αὔλις, ιδος, ἡ = καταφύγιο για ζῶα
οὔρεϋς, ἦρος, ὁ = (εδῶ) ημίονος, μουλάρι
τὰν βῶν = τὴν βοῦν
μάλουρις (θηλ. του μάλουρος, ον) = που ἔχει λευκὴ ουρά
ἔτρεμε (επαναλ. ΠΡΤ) = συνήθιζαν να την φοβούνται (ὄχι ὁμως πια)
μέστα (δωρ.) = μέσφα (ποιητ.) = μέχρι
βαθύς, εἶα, ὐ = (εδῶ) πλούσιος, ἀφθονος

ἀναξηραίνω = (μτφ.) καταναλώνω
αἰτίζω (επικ.) = αἰτέω = ζητιανεύω
ἄκολος, ἦ = ψίχουλο
ἔκβολος, ον = που τον έχουν εγκαταλείψει, πεταμένος
ἀπεχθής, ἐς = μισητός, εχθρικός
χῶς < καὶ ὦς = και ὅπως
ὦς = ἔτσι
εὐρύανασσα, ἦ = αὐτή που ἔχει μεγάλη και ευρεία ευξουσία· το επίθετο εἶναι ταιριαστό για τη Δήμητρα, εἰάν σκεφτούμε τη σημασία που ἔχει η γεωργία για τον ανθρώπινο πολιτισμό
λευκός, ἦ, ὄν = (μτφ.) ευτυχισμένος
ἀνάμπυξ, υκος, ὄ, ἦ = (για γυναίκα) αὐτή που δεν φοράει ἀμπυκα (= γυναικεία κορδέλα για τα μαλλιά), που ἔχει λυτά τα μαλλιά της
πατεῦμες = το ἀ΄ πληθ. πρόσ. δηλώνει ὅτι ο αφηγητής εἶναι γυναίκα
παναπηρής, ἐς (ἀπαξ λεγόμενον) = αὐτός που δεν ἔχει υποστεί καμία απολύτως βλάβη, ἀθικτος, ἀκέραιος
λικνοφόρος, ον = αὐτός που φέρει το ιερό *λίκνον* (= καλυμμένο πλατύ καλάθι για τη μεταφορά δημητριακών, κόσκινο) σε πομπή
ἀφειδής, ἐς = ἀφθονος
πασεύμεσθα (δωρ. ΜΕΛ) < πάομαι = αποκτώ
ὄμαρτέω = συνοδεύω· το απαρ. χρησιμοποιείται εδῶ εν εἶδει προστακτικῆς
ἰθαρός, ἀ, ὄν = ελαφρύς, ευκίνητος
ἐπίμεστος, ον = υπερπλήρης· το ουδ. του πληθ. αρ. με επιρρ. σημασία
σάω = σάου (β΄ εν. προστ. μέσ. φων.) < σαώω = σφίζω
εὐηπελία, ἦ = ευεξία, ευημερία
ἀγρόθι (επίρρ.· ἀπαξ λεγόμενον) = στους αγρούς
νόστιμος, ον = (για φυτά και καρπούς) παραγωγικός, που φύεται σε αφθονία
φέρβω = τρέφω
μᾶλα = εἴτε «μήλα» εἴτε «πρόβατα» (με δωρ. υπερδιόρθωση, μια και η λ. μῆλον για το «πρόβατο» εἶναι κοινή στις αρχαίες διαλέκτους)
οἶσε = φέρε
ἴν' ὄς ἄροσε τήνος ἀμάση = παροιμιακή φράση
ἄροσε < ἄρόω
ἀμάω = θερίζω

ἴλαθί [< ἰλάσκομαι] μοι = εὐσπλαχνίσου με

τρίλλιστος, ον = αὐτός πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνουν ἰκεσίες τρεῖς φορές (δηλ. συχνά)

κρείων, οντος, ὁ και κρείουσα, ούσης, ἡ = ἄρχοντας, κυβερνήτης, κύριος